

4. Guliga A.V. (1977). Kant. Moscow: Molodaja gvardija [in Russian].
5. Zagorodneva Yu.A. (2013). The Fate of "pleasant" and "fine" arts of I.Kant in modern culture. Candidate's thesis. Saratov [in Russian].
6. Ivanov V.L. (2012). Baumgarten's "Metaphysics" in tradition of German school of philosophy of the XVIII c. EINA: Problemy filosofii i teologii, 1, 108-140. [in Russian].
7. Kant, Immanuel. (2009). Transcendental aesthetics. (N.Loskiy. Trans.) M.: Eksmo [in Russian].
8. Kant, Immanuel. (2007). The criticism of aesthetic ability of judgement. (B.Gavryshkova. Trans.) L'viv: Avers [in Ukrainian].
9. Kant, Immanuel. (2007). The supervision for the sense of the beautiful and sublime. (B.Gavryshkova. Trans.) L'viv: Avers [in Ukrainian].
10. Kant, Immanuel. (2007). Anthropology from pragmatic point of view. (B.Gavryshkova. Trans.) L'viv: Avers [in Ukrainian].
11. Narskiy I.S. (1976). West European philosophy of the XIX c. Moscow: Vysshaja shkola [in Russian].
12. Lessing, G.E. (1953). Laocoon or about the boundaries of painting and poetry. (E. Edel'son. Trans.) M.: Khudozhestvennaya literatura [in Russian].
13. Oizerman T.I. (2008). Kant and Hegel. The experience of comparative research. Moscow: Kanon [in Russian].
14. Purishev B. Klopstok Fridrikh Gotlib. Retrieved from: <http://feb-web.ru/feb/litenc/encyclp/le5/le5-3121.htm>
15. Romanenkova Yu.V. (2009). World outlook universals of Stilwandlung's period in world's artistic process. – Kyiv : Khimdzhest [in Russian].
16. Shelling V.F.Y. (1989) Immanuel Kant. (M.I.Levina i A.V.Mikhailov. Trans.) M: Mysl' [in Russian].

Стаття надійшла до редакції 15.01.2016 р.

УДК 008:398](477)"16/17

Піщанська Вікторія Миколаївна,
кандидат культурології, доцент,
докторант Національної академії
керівних кадрів культури і мистецтв
victorya.ps@gmail.com

СТИЛЬОВІ ОСОБЛИВОСТІ ДЕКОРАТИВНО-УЖИТКОВОГО МИСТЕЦТВА УКРАЇНСЬКОГО КОЗАЦТВА

Мета роботи полягає у доведенні світоглядної значущості козацької духовної культури в мистецьких процесах кінця XVII – першої половини XVIII ст., які відбувалися в Україні під впливом загальноєвропейських тенденцій бароко та феномена українського козацтва; в окресленні жанрово-тематичних і художньо-образних особливостей козацького декоративно-ужиткового мистецтва, що залишаються у зоні дії існуючих упереджень у контексті загальних тенденцій стильового розвитку українського мистецтва досліджуваного періоду. **Методологія** дослідження пов'язана із застосуванням компаративного, історико-культурного та герменевтичного методів. Зазначений методологічний підхід дає змогу піддати стильовому аналізу пам'ятки козацького декоративно-ужиткового мистецтва, завдяки яким можна стверджувати про його автентичність та самобутність. **Наукова новизна** даної розвідки пов'язана із включенням козацького декоративно-ужиткового мистецтва в культурний контекст доби бароко, з аналізом художньо-пластичного втілення духовних цінностей у прикладному мистецтві українських козаків. З причини малодослідженості козацької духовної культури як такої, а також через нечисленність відповідних теоретичних джерел з рефлексії козацького мистецтва до розгляду долучені зразки декоративно-прикладного мистецтва, створені у XVII–XVIII ст. на запорозьких теренах. В аналізі культурних артефактів ми виходили з того, що релігійно-світоглядні та художньо-стильові особливості козацького бароко можна вивести із символіки мистецьких творів, яка у бароковій стилістиці козацького мистецтва базується на єдності мистецтва і релігії. **Висновки.** Автор доходить висновку, що декоративно-прикладне мистецтво українського козацтва XVII–XVIII століть – яскравий приклад синкретичного поєднання споконвічних народних підвалів української етнічної культури, заснованих на гармонійному поєднанні локальних художніх традицій з релігійними засадами та естетичними відзнаками козацького бароко.

Ключові слова: декоративно-ужиткове мистецтво, українське козацтво, духовна культура, художня творчість, козацьке бароко.

Пищанская Виктория Николаевна, кандидат культурологии, доцент, докторант Национальной академии руководящих кадров культуры и искусств

Стилевые особенности декоративно-прикладного искусства украинского казачества

Цель работы заключается в определении мировоззренческой значимости казацкой духовной культуры в художественных процессах конца XVII – первой половине XVIII вв., происходящих в Украине под влиянием общеевропейских тенденций барокко и феномена украинского казачества; в определении жанрово-тематических и художественно-образных особенностей казацкого декоративно-прикладного искусства, остающихся в зоне действия бытующих предрассудков в контексте общих тенденций стилового развития украинского искусства изучаемого периода. **Методология** исследования связана с применением сравнительного, историко-культурного и герменевтического методов. Указанный методологический подход позволяет подвергнуть стиловому анализу памятники казацкого декоративно-прикладного искусства, благодаря которым можно утверждать о его подлинности и самобытности. **Научная новизна** данной работы связана с включением казацкого декоративно-прикладного искусства в культурный контекст эпохи Барокко, с анализом художественно-пластического воплощения духовных ценностей в прикладном искусстве украинских казаков. В виду малой изученности казацкой духовной культуры как таковой, а также в связи с немногочисленностью соответствующих теоретических источников по рефлексии казацкого искусства к рассмотрению привлечены образцы декоративно-прикладного искусства, созданные в XVII–XVIII вв. на запорожских просторах. В анализе взятых культурных артефактов мы исходили из того, что религиозно-мировоззренческие и художественно-стилевые особенности казацкого барокко можно определить из символики художественных произведений, которая в барочной стилистике казацкого искусства базируется на единстве искусства и религии. **Выводы.** Автор приходит к выводу, что декоративно-прикладное искусство украинского казачества XVII–XVIII вв. представляет собой яркий пример синкретического сочетания исконных народных основ украинской этнической культуры, основанных на гармоничном сочетании локальных художественных традиций с религиозными принципами и эстетическими свойствами казацкого барокко.

Ключевые слова: декоративно-прикладное искусство, украинское казачество, духовная культура, художественное творчество, казацкое барокко.

Victoriia Pishchanska, PhD in Culturology, associate professor, doctoral student, National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts

Stylistic features of decorative and applied arts of ukrainian cossacks

Purpose. The aim of the study is to prove the world-view significance of the Cossack spiritual culture in the cultural and art processes in XVII-XVIII centuries that took place in Ukraine under the influence of all-European Baroque trends and phenomenon of Ukrainian Cossacks and to define genre-thematic and artistic-imaginative features of the Cossack decorative and applied arts, which stay in the area of the existing prejudices in the context of general trends of style development of the Ukrainian art of the period under consideration. **Methodology.** The methodology of the research consists in the use of comparative, historical-cultural and hermeneutic methods. Mentioned above methodological approach allows to study stylistically the monuments of the Cossack decorative and applied arts, thanks to which one could affirm its authenticity and originality. **Scientific innovation.** The scientific novelty of the research is related to the inclusion of the Cossack decorative and applied arts into the cultural context of Baroque, with analysis of art and plastic embodiment of spiritual values in the applied art of the Ukrainian Cossacks. Because of insufficiently study of the Cossack spiritual culture and also because of the fact that there are very few relevant theoretical sources on the Cossack Art we have studied the samples of decorative and applied arts of XVII-XVIII centuries on the territory of Zaporozhia's vast of land. While studying these cultural artifacts we were proceeding from the fact that the religious-ideological and artistic and stylistic features of the Cossack's Baroque could be derived from art symbols, which in Cossack Baroque style were based on the unity of art and religion. **Conclusion.** The author concludes that the decorative and applied arts of the Ukrainian Cossacks of XVII–XVIII centuries are a vivid example of a syncretic mix of original folk basis of Ukrainian ethnic culture founded on the harmonious combination of local artistic traditions with religious principles and aesthetic characteristics of the Cossack Baroque.

Keywords: decorative and applied arts, Ukrainian Cossacks, spiritual culture, art work, Cossack Baroque.

Одним з народних джерел козацького бароко, у стильових особливостях якого присутні загальнокультурні, етнонаціональні, регіональні елементи, є декоративно-ужиткове мистецтво українського козацтва. Незважаючи на те, що статус декоративно-ужиткового мистецтва в українській етнокulturі протягом усієї її історії був дуже високим, його роль визначалась доволі своєрідно. На це останнім часом вказують деякі вчені (напр., Л. Ушкалов), зазначаючи, що декоративно-ужиткове мистецтво "не відіграло вирішальної ролі в мистецькому процесі, не визначало шляхів його еволюції" [7, 925]. Водночас вони не заперечують той факт, що декоративно-ужиткове мистецтво якнайактивніше проникало в усі сфери повсякденного життя, мало якнайширший спектр конкретних виявів [7, 925]. Такими "конкретними виявами" декоративно-ужиткового мистецтва є, з одного боку, його традиційність в народній культурі, а з іншого, зважаючи на те, що воно охоплює усі сфери повсякденного і святкового життя, його утилітарний характер. Проте саме традиційність і "прикрашена" декоративність складають ту духовно-естетичну серцевину, яка забезпечує етнокulturний механізм збереження та передачі суспільного досвіду і яким визначається його значущість, як народного джерела козацького бароко.

Аналіз досліджень і публікацій. Українське декоративно-ужиткове мистецтво XVII–XVIII ст., зокрема козацьке, з різних позицій розглядалося у працях Д. Антоновича [9], М. Драгана [2], П. Жолтовського [3], Р. Захарчук-Чугай [8], Г. Логвина [4], В. Овсійчука [6], Д. Яворницького [11; 12] та багатьох ін. дослідників. У світлі наявних історичних, мистецтвознавчих та культурологічних матеріалів осмислюємо унікальність і традиційність козацького декоративного мистецтва, осягаємо багатство та галузеву розгалуженість його ужиткових форм, починаючи з того, що "козаки вправні були у різних роботах, будували вітряки, піднімаючи їх крила до піднебесся, млини, сукновальні, робили вози, сани, кобзи-бандури, скрині тощо" [8, 727]. Проте істинне уявлення про світоглядну значущість духовної культури козацтва, зокрема впливу козацького мистецтва на українське бароко, залишається у зоні дії існуючих упереджень в контексті загальних тенденцій стильового розвитку в Україні кінця XVII – першої половини XVIII ст.

Наша ж мета ж полягає в тому, щоб альтернативно подолати цю вже звичну тенденційність і позначити інші можливі, зокрема регіональні та локальні, горизонти теоретичних поглядів на художні феномени козацької духовної культури. Не буде помилкою сказати, що стосовно деяких напрямів розвитку козацького декоративно-ужиткового мистецтва можемо говорити, тільки спираючись на наявні факти з одночасним введенням припустимих гіпотез. Але наявні матеріали, датовані відповідно до досліджуваного часу та до історії козацької локальної культури, є практично відсутніми.

Виклад основного матеріалу. Досліджуючи мистецтво українського козацтва, зокрема декоративно-ужиткові його форми, слід враховувати, що воно орієнтоване, передусім на традицію як засіб легітимації: "так було завжди і тому так мусить бути", передавалося від діда до батька, від батька до сина і т.д. Козаки у всьому "стійко берегли духовні сили і велич предків, шанували батьківське – своє, раціонально добротне, практичне, красиве, добре і життєствердне навіки" [8, 726] та сповна слідували народним традиціям.

Традиційність у мистецтві не можна відокремити від формування духовного світу особистості та її стосунків зі світом, тому закономірним у ній є *первинність* світоглядно-релігійного та художньо-естетичного. Народний досвід етнокультури транслюється і трансформується в передачі традицій від одного індивіда до іншого, тобто від попереднього покоління до наступного тощо. У випадку козацького мистецтва, враховуючи різнонаціональні єднання козаків, традиційне спирається на авторитет того, хто творить або репрезентує народний *Sacrum*. Зокрема, автори – "характерники" надають елементи сакрального втаємничення до поля естетичних смислів, які є очевидними і тому чинними для інших членів козацького братства. Тобто це традиційне є самозрозумілим і гідним довіри без особливих доказів у духовному просторі козацької культури.

Декоративно-ужиткове мистецтво українського козацтва призначене для внутрішнього вжитку референтної спільноти, де культурна єдність досягається через усталені канони, домовленості, угоди та є визначальною умовою порозуміння. Те, що слід знати і вміти, вже є, існує, відкрите для освоєння та є узвичаєним. Особливості української етнокультури є найістотнішими ознаками, що дають можливість вирізнити козацьке декоративно-ужиткове мистецтво та окреслити спосіб його включення в осібне і загальнокультурне існування. Загальнокультурне – в рамках розвитку стильових тенденцій бароко в цілому. Осібне – як регіональної особливості розвитку прикладної художньої творчості та інших побутових форм естетичної культури українського козацтва, що формують його неповторну самобутність. Проте слід враховувати і суперечність, яка повік триває між національно-самобутнім, тобто етнокультурним та загальнокультурним, або "між інтеграцією та дезінтеграційними процесами, в основі яких лежить природне прагнення до етнічної консервації того, що вироблено століттями" [5, 78].

Самобутні риси народної побутової культури проявляються, як правило, в особливостях будівництва та декору житла, в уснопоетичній та музичній творчості, у збереженні певних норм побутової поведінки та смаків, у крої й оздобленні одягу, в обрядах і кольорах тощо і, нарешті, у художньо-естетичних поглядах, які виявляють себе у всіх формах етнокультурної життєдіяльності. Названі риси виразно позначилися на козацькому декоративно-ужитковому мистецтві.

Завдяки тому, що народне декоративно-ужиткове мистецтво менше було сполучено з професійними канонами високого мистецтва, а надзвичайно ревно дотримувалося традиційності, воно одночасно залишалося відкритим для творчого засвоєння найновіших тенденцій. Зокрема, у козацькому мистецтві, разом із дотриманням консерватизму традиційної української культури, та зверненням до загально барокових стильових тенденцій, яскраво позначилися мистецькі новачі козацького бароко. І хоча дехто вважає неприпустимим, відповідно до вимог етнокультурного консерватизму, "змішування національного самобутнього з інонаціональним, що часто вважають

руйнівним і деструктивним" [5, 78], саме ця дифузійність і стильовий синкретизм виявляють унікальність духовної культури українського козацтва.

В українській культурі XVII–XVIII ст. зазначена традиційність "найповніше виявлялася у тих видах мистецької творчості, що виходили з власних коренів" [10, 925], у т.ч. народних джерел козацького мистецтва. Зокрема, до таких дослідники відносять килимарство, вишивання та художнє скло, зазначаючи, що дані види декоративно-ужиткового мистецтва якнайменше зазнавали новацій, зважаючи на "консервативність" їхнього виробництва. Водночас вони вказують на відкритість традиційного декоративно-ужиткового мистецтва зовнішнім впливам, наприклад, у гончарстві, яке активно змінювалося та золотарства, в якому широко використовувалася образотворча іконографія та орнаментика європейських взірців [10, 925].

Також необхідно зазначити, що піднесення декоративно-ужиткового мистецтва українського козацтва дещо не співпадало із загальним розвитком цього виду художньої творчості в українській культурі, як і не було абсолютно тотожним формування його стильових особливостей. Але, все ж таки, мистецьке життя козаків проходило не ізольовано від провідних тенденцій світового мистецтва, а козацьке мистецтво за часів козацької республіки, Гетьманщини, визнане як унікальне загальноєвропейське явище, у декоративно-ужиткових формах якого в повну силу виражений творчий потенціал народного генія [8, 726].

Ще у XIX ст. дослідники української історії (М. Грушевський) довели, що у своєму житті козаки керувалися високими духовно-релігійними, художніми, естетичними та моральними почуттями, бо вони були людьми свого народу і свого часу, ревливими захисниками своєї віри і землі, вихованими, на всякі діла способні, майстри на всі руки, ці славні лицарі [1, 238]. У численних працях дослідників мистецтва як в Україні так і в Європі позначено, що "життєствердні основи, естетично-художні помисли, козацький дух образно втілені, виразно відчутні в усьому, з чим жили козаки" [8, 726]. Даний підхід є плідним розуміння синтезу духовної та побутової культури, що дає можливість актуалізувати питання значущості декоративно-ужиткових виявів козацької культури, зокрема її мистецьких форм, чималий різновид яких розкривається при аналізі естетики предметно-просторового середовища українського козацтва.

Найбільш розповсюдженими серед видів козацького декоративного мистецтва слід уважати передусім малярство (інколи лубок) та різьблення, бо саме їхні зразки ми можемо розглядати як наявні артефакти художньої культури запорозького козацтва. Також до живописних форм козацького декоративно-ужиткового мистецтва, визнаних у розвитку української культури XVII–XVIII ст., і найпоширеніших на Запорозжжі, було розмалювання житлового середовища. Воно стосувалося житла, предметів праці і побуту, козацької зброї та інших речей, переважно утилітарного характеру, які чи то дійшли до нас, чи залишилися лише описаними, змальованими й оспіваними, або взагалі, у своїй переважній більшості, залишилися невідомими нащадкам.

Як зазначають дослідники козацького бароко, "значна частина продукції майстрів декоративно-ужиткового мистецтва розраховувалася на повсякденний вжиток" [10, 925]. Д. Яворницький констатує: "оселі козаків були дуже привітні, чисті, охайні, обов'язково з іконами, килимами, скатертинами. На стінах розвішена зброя. Навіть у жилих землянках-бурдюгах було "всьяке вбранство". По стінах висіло оружжя, на покуті стояли розмальовані під золото образи, попід стінами ослінчики... розстелені килими..." [12, 200, 254]. Вчений у своєму спостереженні робить акцент на неодмінній наявності предметів сакрального змісту, тобто ікон у козацьких помешканнях, а також підкреслює вагомість у козацькому побуті предметів естетичного штибу. Тобто із цього судження знавця історії та культури українського козацтва можна зробити висновок про релігійно-естетичне навантаження декоративно-ужиткового мистецтва на Запорозжжі. Окрім того, це дає можливість розглядати його роль і функціональне місце у різних напрямках культурно-творчості, що визначалася мистецькою багатоплановістю.

Проводячи археологічні дослідження козацьких "вольностей", Д. Яворницький віднаходив, зокрема на Чортомлицькій Січі, всіякого роду посуд чудової роботи, глиняні трубки різних кольорів і прикрас, підкови, шкварні, пряжки, піддоски, попруги сидельні, пістолети, шаблі, кулі, машинки для лиття куль, списи, грузила для риболовних снастей, порохівниці, чорнильниці, бруски, котли тощо, що дали багатий матеріал для опису побутової історії запорізьких козаків [11, 133]. Крім того, знаний історик констатує знахідки на теренах багатьох козацьких Січей інших речей – срібних хрестиків, воскових свічок у домовинах, шматків смоли, кругів дроту, свинцевих куль, різного глиняного посуду, особливо глечиків, чи "куман" [11, 134]. На місці колишньої Нової Січі знаходили безліч різних речей: пістолети, кинджали, ножі, шаблі, рушниці, гармати, ядра, кулі..., глечики, кахлі, казани, графини, чавуни, пляшки, штофи, кільця, персні, тарілки, кубки..., гудзики, пряжки, бубонці, намиста на дроту, гроші, трубки-носогрійки,

або так звані люльки-буруньки (від турецького "бурун" – ніс), декоративно розмальовані різними "фігурами" та художньо прикрашені різними фарбами [11, 141].

Анотовані та описані Д. Яворницьким артефакти побутової культури українського козацтва є свідченням широкого кола художньо-прикладних спеціальностей, що побутували на Запорозжжі. А головне, наявні предмети побуту являють собою реальні свідчення усепроникливості декоративно-прикладних практик, інколи навіть віддалених між собою спеціальних напрямів мистецтва, в усі сфери козацького життя, починаючи від духовних його форм та закінчуючи суто матеріальними. Хоча і останні, які, здавалося б на перший погляд, відповідають критеріям суто "матеріального", несуть у собі глибинне сакральне-естетичне навантаження. Адже кожен глечик для повсякденного харчування, кожна трубка для куріння, кожна козацька шабля та ін. взірці – є енциклопедією української "традиційності", виконаної засобами орнаменталістики, художньо-пластичної форми, стилістики, декорування тощо. Відтак, майже кожен предмет козацького побуту варто розглядати з точки зору його мистецької цінності, а, враховуючи культове навантаження повсякденності козаків, не залишати без уваги роль релігійно-сакрального впливу у його створенні та художньому оформленні.

Навіть предмети щоденного вжитку козаків, які інколи взагалі були неорнаментовані, можемо розглядати в естетичній площині. Зокрема дерев'яний посуд, поширений у козацькому побуті з часів XVI ст., є оригінальним за своїм "пластично-силуетним вирішенням", на що вказував на початку XX ст. український історик мистецтва Д. Антонович. Відомий вчений, розробляючи свою мистецтвознавчу концепцію, стверджував, що предмет ужиткового мистецтва може і не мати орнаменту, а все одно бути мистецьким твором з огляду на свою форму або колір [9, 385]. Згодом, і сучасні дослідники, розглядаючи козацькі предмети побуту широкого вжитку, – оригінальної прямокутної форми миски, ложки й, зокрема черпала і коряки, – звертають увагу саме на оригінальні засоби формотворення посудини, асоціюючи їх у лінійно-силуетному, об'ємно-зменшеному відтворенні з козацькими човнами-чайками, зображеними у плавному русі [8, 727].

Неабиякий інтерес у мистецтвознавців викликає більш коштовний посуд, призначений здебільшого для використання козацькими старшинами, переважно керамічний, скляний, металевий, інколи з використанням дорогоцінних металів срібла та золота. Такий посуд, – а це тарілки, графини, штофи, чарки, металеві посріблені кружечки та ін., – мали досить складне декорування, як то нанесення рельєфного карбування [8, 727]. Та найбільшого поширення на Запорозжжі отримав керамічний посуд, який використовувався у побуті від найнижчих до найзаможніших верств суспільства. Підтвердження цьому знаходимо у свідченнях сучасника П. Алепського, який був у захваті від "мальовничих тарелів", побачених ним на обіді у гетьмана Богдана Хмельницького [7, 167].

За козацької доби до найпоширеніших напрямів розвитку декоративно-ужиткового мистецтва належало гончарство і, як стверджують дослідники, мало широку мережу осередків та розбудовану систему видів продукції [10, 938]. А головне, упроваджуючи ряд новаторських тенденцій, українські майстри-гончарі у своїй творчості спиралися на глибинні народні здобутки, використовуючи мистецькі надбання українського народу та тенденції барокової доби. Тим самим, як зазначають дослідники українського Бароко, вони творчо розвивали власні історичні традиції відповідно до домінуючих тенденцій мистецького життя своєї епохи [10, 941].

Мистецьке оздоблення кераміки у кращих традиціях народної мальованої орнаментики, за типом того, що вразило Павла Алепського, мало яскраво виражені місцеві особливості. Окрім орнаментів, у деяких регіонах зверталися до стилізованих зображень звірів, птахів і риб, зрідка – людей [10, 938]. Тотожні орнаментальні мотиви – промінні розетки, квіткові суцвіття, виноградні галузки, хвилясті стрічки тощо – спостерігаються у декоруванні інших гончарних виробів, зокрема кахлів. Український мистецтвознавець П. Жолтовський щодо вітчизняного гончарного декоративно-ужиткового мистецтва свого часу зазначав, що орнамент у XVII–XVIII ст. набуває "пишного цвітіння" [3, 321]. Наявні зразки кахель Придніпровського регіону із фондів Дніпропетровського історичного музею наочно [8, 737] демонструють спорідненість орнаментального декору XVII–XVIII ст. із традиціями петриківського розпису, поширеного на Придніпров'ї. Це пояснюється територіальним розміщенням різного роду ремісницьких артілей гончарів, ковалів, теслярів, кушнірів, шевців, кравців та ін. як безпосередньо на самій Січі в окремих паланках, так і в їх передмістях [8, 727].

Висновки. Отже, запорозьке декоративно-ужиткове мистецтво XVII–XVIII ст., створене на Придніпровських теренах, – це яскравий приклад синкретичного поєднання споконвічних народних основ української традиційної культури з урахуванням місцевих особливостей з релігійними засадами та естетичними ознаками козацького бароко. Стилiстичне взаємопроникнення та

взаємопоєднання цих властивостей яскраво закарбувалося в орнаментальних, колористичних, композиційних особливостях артефактів декоративно-ужиткового мистецтва, вироби якого були найпоширенішими у козацькому житті XVII–XVIII ст. на Запорозжі.

Література

1. Грушевський М. С. Ілюстрована історія України / М. С. Грушевський. – репринт. вітв. вид. 1913 р. – К. : МП "Райдуга", 1992. – 524 с.
2. Драган М. Д. Українська декоративна різьба / М. Д. Драган. – К. : Мистецтво, 1970. – 203 с.
3. Історія українського мистецтва : В 6 т. / Гол. Ред. М. П. Бажан. – Т. 3 : Мистецтво другої половини XVII–XVIII ст. – К. : УРЕ, 1968. – 440 с. : іл.
4. Логвин Г. Н. По Україні : Стародавні мистецькі пам'ятки / Г. Н. Логвин. – К. : Мистецтво, 1968. – 463 с.
5. Лозко Г. С. Етнодержавство. Філософсько-теоретичний вимір: курс лекцій / Г. С. Лозко. – Мандрівець, 2012. – 384 с.
6. Овсійчук В. А. Українське малярство X–XVIII ст. : проблема кольору / Володимир Антонович Овсійчук. – Л. : Інститут народознавства НАН України, 1996. – 479 с.
7. Путешествіе антиохійскаго патриарха Макарія въ Россію въ половинѣ XVII вѣка описанное его сыномъ, архидіакономъ Павломъ Алепскимъ. Переводъ съ арабскаго Г. Муркоса. Выпускъ второй. (От Днѣстра до Москвы). – Москва. Университетская типографія. Страстной бульвар, 1897. 202 с.
8. Україна – козацька держава : наукове вид. / Упоряд. Недяк В. В. ; Наукові ред.. Щербак В. О., Федорук О. К. – К. Вид. : "Емма", 2004. – 1216 с. : 5175 іл.
9. Українська культура : лекції за ред. Д. Антоновича / Упор. С. В. Ульяновська ; Вст. ст. І. М. Дзюби ; Перед. слово М. Антонович; Додатки С. В. Ульяновської, В. І. Ульяновського. – Київ : Либідь, 1993. – 592 с.
10. Українське бароко : у 2 т. / [кер. проекту Д. Наливайко; редкол. : Д. Горбачов, Я. Ісаєвич, І. Ісіченко та ін.]. – К. : Акта, 2004. – Т. 1. – 635 с.
11. Яворницький Д. І. Історія запорозьких козаків: У 3 т. / Редкол.: П. С. Сохань (відп. ред.) та ін. – К. : Наук. думка, 1901. – (Пам'ятки іст. думки України). – Текст укр.. та рос. мовами. – Т. 1. – 592 с.
12. Яворницький Д. І. Запорозжя в залишках старовини і переказах народу / Д. І. Яворницький ; підгот. тексту С. В. Абросимової, Н. С. Василенко; за заг. ред. Н. І. Капустіної. – 3-тє вид., випр. і допов. – Д. : АРТ-Прес, 2005. – Ч. 1. – 312 с.

References

1. Hrushevsky, M.S. (1992). Illustrated History of Ukraine. Kyiv: MP "Radyga" [in Ukrainian].
2. Dragan, M.D. (1970). Ukrainian decorative carving Kyiv: Arts [in Ukrainian].
3. Bazhan, M.P. (Eds.). (1968). The history of Ukrainian art in the 6 Vol. Vol 3: The Art of the second half of the eighteenth century. Kyiv: URE [in Ukrainian].
4. Logvyn, G.N. (1968). For Ukraine: Ancient art monuments Kyiv: Arts [in Ukrainian].
5. Lozko, G.S. (2012). Etnoderzhavstvo. Philosophical and theoretical dimension. Ternopil: Mandrivets [in Ukrainian].
6. Ovsyichuk, V.A. (1996). Ukrainian painting X-XVIII centuries. Lviv: Institute of National Academy of Sciences of Ukraine [in Ukrainian].
7. Puteshestvie antiohiyskaho Patriarch Macarius vъ Rossio vъ half of the XVII century opysannoe ego symom, arhydiakonomъ Paul Alepskimъ. (That Dnѣstra to Moscow). (1897). Moscow: Unyversytetskaya tipografiya [in Russian].
8. Nedyak, V.V. (Eds.). (2004). Ukraine – Cossack State. Kyiv: Emma [in Ukrainian].
9. Antonovich, D. (1993). Ukrainian culture: lectures. S.V. Ulyanovska (Ed.). Kyiv: Lybid [in Ukrainian].
10. Nalyvayko, D. (Eds.). (2004). Ukrainian Baroque: in 2 vol. Vol. 1. Kyiv: Akta [in Ukrainian].
11. Yavornytsky, D.I. (1991). Zaporozhye Cossacks history. P.S. Sokhan (Ed.) et al. (Vols. 1). Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
12. Yavornytsky, D.I. (2005). Zaporozhye in the remains of ancient people and legends. Part 1. Dnipropetrovsk: ART-Press [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 04.01.2016 р.